

Aleksandra Prus

STRESZCZENIE W JĘZYKU POLSKIM

Spółdzielczość uczniowska w Polsce w latach 1989-2016

Rozprawa doktorska dotyczy problematyki spółdzielczości uczniowskiej w Polsce w latach 1989-2016. Jest monografią o charakterze historyczno-pedagogicznym, w której zastosowano układ problemowo-chronologiczny. Przedmiot badań dysertacji usytuowany jest w historii wychowania, jako jednej z subdyscyplin pedagogiki. Z uwagi na fakt, iż przedmiot badań osadzony jest w przeszłości, podstawą opracowania podjętego tematu są źródła drukowane. W pracy zastosowano metody historyczne, na które składają się: heurystyka, krytyka źródeł oraz synteza dziejów. Ustalaniu faktów historycznych dotyczących spółdzielczości uczniowskiej w Polsce w latach 1989-2016 posłużyły następujące metody: indukcyjna, dedukcyjna, statystyczna, porównawcza, progresywna, retrogresywna oraz filologiczna. W pracy wykorzystałam następujące metody wyjaśniania historycznego: genetyczną, strukturalną, deskrypcyjną i przyczynową.

Strukturę pracy stanowi sześć rozdziałów. Pierwszy rozdział przedstawia problematykę spółdzielczości uczniowskiej w literaturze przedmiotu w zakresie jej genezy, pojęć i zasad organizacji oraz form działalności i wartości wychowawczych. Spółdzielnie uczniowskie są organizacjami szkolnymi, funkcjonującymi jako agendy samorządu szkolnego lub samodzielne zrzeszenia uczniowskie. Zakładają je uczniowie w szkole pod opieką nauczyciela-opiekuna. Najczęstszymi formami funkcjonowania spółdzielni uczniowskiej są sklepiki szkolne, bufety, kawiarnie, szkolne kasy oszczędności czy inne usługi. Celem spółdzielczości uczniowskiej jest prowadzenie przedsiębiorstw oraz realizacja zadań gospodarczych, (zależnych od przyjętej formy działalności) społecznych i kulturalnych.

Spółdzielczość uczniowska posiada bogatą historię, sięgającą 1900 roku i utworzenia pierwszego zrzeszenia uczniowskiego takiego typu, założonego przez Jadwigę Dziubińską. W okresie międzywojennym i w latach 1945-1989 dynamicznie rozwijający się ruch spółdzielczości uczniowskiej wypracował różnorodne formy działalności gospodarczej i metody funkcjonowania. Trzeba dodać, że w okresie Polski Ludowej idea spółdzielczości, w tym spółdzielczości uczniowskiej uległa specyficznej etatyzacji, która spowodowała, że po

1989 roku zarówno spółdzielczość dorosłych jak i spółdzielczość uczniowska odradzała się z trudnościami, mimo że posiadała wielkie tradycje i dorobek gospodarczy, społeczny i kulturalno-oświatowy. Rozdział drugi ukazuje uwarunkowania działalności spółdzielni uczniowskich w latach 1989-2016, zarysowując sytuację polityczną tego okresu oraz czynniki społeczne, gospodarcze, kulturowe i przemiany oświatowe, stanowiące tło działalności spółdzielni uczniowskich.

Część empiryczną pracy stanowią kolejne cztery rozdziały. Zawierają one analizy poświęcone działalności spółdzielni uczniowskich w latach 1989-2016 w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Ukazują przejawy aktywności gospodarczej tych organizacji szkolnych i jej wartości wychowawczych oraz różne aspekty działalności kulturalno-edukacyjnej i społecznej. W rozwijaniu ruchu spółdzielczości uczniowskiej duży udział miały różne konkursy spółdzielcze organizowane dla dzieci i młodzieży, dlatego część niniejszej dysertacji poświęcona jest tej problematyce. Dokonane ustalenia wskazują na rodzaje konkursów, ich organizatorów, przebieg, liczbę spółdzielni uczniowskich uczestniczących w konkursach i inne dane, pokazujące znaczenie tych wydarzeń spółdzielczych. Rozwój ruchu spółdzielczości uczniowskiej wspierały ogólnopolskie i międzynarodowe spotkania, wśród których można wymienić ogólnopolskie sejmiki spółdzielczości uczniowskiej, ogólnopolskie konferencje spółdzielczości oraz międzynarodowe kongresy spółdzielczości uczniowskiej. Celem tych spotkań była kontynuacja, rozwój i popularyzacja ruchu spółdzielczego w szkołach. Podczas takich wydarzeń podsumowywano całoroczną pracę spółdzielni, a sami spółdzielcy wymieniali się swoimi doświadczeniami, uczestnicząc w zorganizowanych rozrywkach.

Spółdzielczość uczniowska jest wspierana przez spółdzielczość dorosłych, która jako ruch społeczno-gospodarczy powstały w XIX wieku zawsze popierała działania spółdzielcze wśród dzieci i młodzieży szkolnej i służyła im pomocą. Dlatego w ostatniej części dysertacji zaprezentowano zadania Krajowej Rady Spółdzielczej jako naczelnego organu samorządu spółdzielczego, odpowiedzialnego za tworzenie właściwych warunków rozwoju ruchu spółdzielczego, w tym spółdzielczości uczniowskiej oraz popularyzowanie wartości i idei spółdzielczych. Opisano znaczenie i przejawy działalności powiatowych i wojewódzkich rad spółdzielczości uczniowskiej, które dążyły do rozwoju spółdzielczych zrzeszeń szkolnych. Duży udział w rozwijaniu spółdzielczości uczniowskiej na przełomie XX i XXI wieku miała Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej, której misją jest udzielanie wsparcia zakładanym zrzeszeniom uczniowskim, ich instruktorom i opiekunom oraz propagowanie idei spółdzielczych wśród dzieci i młodzieży szkolnej, a zwłaszcza postaw przedsiębiorczych i

społecznych. Warto również wskazać na znaczenie organów prasowych polskiego ruchu spółdzielczego zarysowanych w niniejszej dysertacji, które na swoich łamach podejmowały problematykę spółdzielczości uczniowskiej, propagując w ten sposób szkolne zrzeszenia wśród spółdzielców dorosłego pokolenia i innych osób zainteresowanych tą problematyką.

STRESZCZENIE W JĘZYKU ANGIELSKIM

Students' cooperatives in Poland in 1989-2016

The doctoral dissertation concerns the matter of students' cooperatives in Poland throughout 1989-2016. It is a historical and pedagogical monograph in which a problemchronological structure has been used. The subject of the dissertation research is situated in the education history as one of the sub-disciplines of pedagogy. Because the subject of research is set in the past, the topic's elaboration basis are printed sources. In the dissertation the following historical methods have been used: heuristics, critique of sources and a synthesis of history.

The following methods have been used to establish historical facts about students' cooperatives in Poland throughout 1989-2016: inductive, deductive, statistical, comparative, progressive, retrogressive and philological. In the dissertation, I used the following methods of historical explanation: genetic, structural, descriptive and causal.

The dissertation is structured in six chapters. The first chapter presents the issues of students' cooperatives in the subject's literature in terms of its genesis, concepts and principles of organization, as well as forms of activity and educational values. Students' cooperatives are school organizations that function as agencies of the student council or as independent students' associations. They are being set up by students at school under the supervision of a teachertutor. The most common students' cooperative's functions are: school shops, buffets, cafes, school saving banks and other services. The aim of the students' cooperative is to run enterprises and to implement economic (depending on the form of activity), social and cultural tasks. The students' cooperative movement has a rich history, dating back to 1900, and the establishment of the first student association of this type, founded by Jadwiga Dziubińska. In the interwar period and throughout 1945-1989, the dynamically developing movement of students' cooperatives developed various forms of economic activity and methods of functioning. It should be also pointed out that during the People's Poland period, the idea of cooperative

movement, including students' cooperatives, has turned into a specific etatization, which caused that after 1989 both adult and students' cooperatives revived with difficulties, even though it had great traditions as well as the economic, social cultural and educational achievements.

The second chapter contains the conditions of the students' cooperatives' activity throughout 1989-2016, outlining the political situation of that period as well as social, economic and cultural factors as well as educational changes constituting the background of the students' cooperatives' activities.

The empirical part of the dissertation consists of the next four chapters. They contain analyzes devoted to the activities of students' cooperatives throughout 1989-2016 in primary and secondary schools. They show the signs of economic activity of these school organizations and their educational values, as well as various aspects of cultural, educational and social activities. Various cooperative competitions organized for children and young people had a huge impact in the development of the students' cooperative movement, therefore part of this dissertation is devoted to this issue. The findings indicate the types of competitions, their organizers, the course, the number of students' cooperatives participating in the competitions and other data showing the importance of these cooperative events. The development of the students' cooperative movement was supported by nationwide and international meetings, including national assemblies of students' cooperatives, national conferences of cooperatives and international students' cooperatives' congresses. The purpose of these meetings was to continue, develop and popularize the cooperative movement at schools. During such events, the year-long work of the cooperative was summed up, and the cooperatives themselves exchanged their experiences by participating in organized amusements.

Students' cooperatives are supported by adults' cooperatives which, as a socioeconomic movement established in the XIX century, have always supported and helped cooperative activities among school children and youth. Therefore, in the last part of the dissertation, the tasks of the National Cooperative Council as the supreme organ of the council's cooperative, responsible for creating appropriate conditions for the development of the cooperative movement, including students' cooperatives, and popularizing cooperative values and ideas, were presented. The meaning and manifestations of the township and voivodship student cooperatives councils' activities, which aimed at the development of school cooperative associations, were described. At the turn of the XX and XXI centuries, the Foundation for the Development of Student's Cooperatives had a huge impact in the development of students' cooperatives, whose mission is to support the established student associations, their instructors

and tutors, and to promote the idea of cooperatives among school children and youth, especially entrepreneurial and social mindset. It is also worth to mention the importance of the press organs of the Polish cooperative movement outlined in this dissertation, which in their pages dealt with the issues of students' cooperatives, thus promoting school associations among cooperatives of the adult generation and other people interested in this matter.